Tóth Gábor

Juhász Ferenc és Nagy László ember- és világképének filozófiai vetületei Baránszky-Jób László életművében

A jelen tanulmányban elsődleges célom Baránszky-Jób László gazdag és sokoldalú életműve egy konkrét fejezetének az áttekintése, amely a Juhász Ferenc és Nagy László lírájában formát öltő ember- és világkép filozófiai vetületeire fókuszál. A szerzőről elöljáróban meg kell említeni, hogy a XX. századi magyar eszmetörténet egy kiemelkedő és egyedi alkotói életpályát megvalósító kritikusa és irodalomértelmezője, aki az 1984-ben *Teremtő értékelés* címmel megjelent kötetében esszéisztikus formában megírt, szuggesztív hatású elemzéseket gyűjtött össze. A könyvben szereplő írások alapos és kifinomult esztétikai ítélőerőt tükrözve – a modern magyar és világirodalom számos meghatározó életművét vizsgálva – mutatják be a kiválasztott szerzők (Juhász Ferenc és Nagy László mellett többek között Thomas Mann, Ady Endre, József Attila, Kormos István, Csorba Győző) munkásságában releváns poétikai eszközöket, alkotói elveket, valamint az ezeknek tartalmat adó filozófiai és világnézeti állásfoglalásokat.

A kutatás vezérfonalát két írás jelenti: a *Képnyelv és világkép – Ady Endre, József Attila és Juhász Ferenc költészetében* címmel megjelent tanulmány és a *Jönnek a harangok értem* című Nagy László-kötetre reflektáló esszé. Mindkét szöveg pontosan tükrözi Baránszky-Jób László filozófiai fogalmakkal alátámasztott irodalomelméleti álláspontját. E kontextusban az érték esztétikai nézőpontjából értelmezett fogalmának van központi jelentősége: a szerző által használt értékfogalom jelentése a husserli fenomenológia fogalmi rendszeréből kiindulva ragadható meg. Az érték, illetve az értékesség ennek megfelelően egy önmagában való, tiszta és ideális tartalomként értelmezhető, amely teljességgel független a tapasztalati valóság esetleges és változó viszonyaitól. „Az emberi létezésforma az értékelve teremtés. Az ember világa az értékelve alakított világ. Az ember »kezébe tett sorsával zuhan«, s csak önmagából magasodhatik önmaga fölé […]”[1] A művészet – és magától értetődően a költészet is – ezt az értékfogal-

Tóth Gábor (1983) filozófiatörténész, eszmetörténész.

1 Baránszky-Jób László: *Teremtő értékelés*. Bp., 1984, Magvető, 5.

mat mutatja fel. Ennek elsődleges eszköze a teremtés, az alkotás folyamata, amely az absztrakt értékfogalmat tényleges realitássá változtatja.

Az irodalmi és a filozófiai szemléletmód összefonódása szükségszerűen következik Baránszky-Jób László gondolkodói attitűdjéből: a szerző Husserl egyik első magyarországi fordítójaként is maradandó értékeket teremtett, ám a német gondolkodó filozófiai alaptételeinek az irodalomelmélet kontextusába való beemelésével szintén új fejezetet nyitott a XX. századi magyar (és közvetve az európai) esztétikai gondolkodás történetében. Munkásságának egyik fontos módszertani elve a kérdezés fontosságának hangsúlyozása, amely a filozófia területéhez kapcsolja: „Lehetetlen a Husserl által hangoztatott véleményre nem gondolnom, miszerint az európai szellemiséget, Európát a görögség alapozta meg, éspedig […] magának a filozófiai véleménycsere, vitaszellem, a filozófiai szellem megteremtése által."[2] Ez az eszmei elköteleződés és módszertani elv adja Baránszky-Jób irodalomelméleti értekezéseinek és esszéinek igazi eredetiségét és kivételes problémaérzékenységét.

A Juhász Ferenc és Nagy László ember- és világképét konstituáló filozófiai gondolatok részletes és árnyalt megértése kizárólag akkor lehetséges, amennyiben az értelmezés súlypontja a szubjektum és a közvetlen, élményszerű tapasztalat folyamata során feltáruló természeti világ viszonyán van: „Képnyelv és világkép: kozmikus, biologikus, a jövő felé sodródó történelmi és társadalmi ember világképe. Bontatlan egységben. Nem allegorikusan, nem metaforikusan, még csak nem is szimbolikusan s nem is konstruktivista szerkezetben – hanem folyamatosan, éles körvonalaikat megőrző részjelenségek záporával bomolva, építkezve, nem egyedien, hanem burjánozva, tömegesen, nem kiszakított jelenségként, hanem egy gigantikus vonzó-taszító folyamat részeként. […] A mikrokozmosz és makrokozmosz a végtelen variációk és kombinációk világa: ennek a világképnek a megkísérlésére tör a lírai eposz képburjánzása, a nyelvtenyészet akarja érzékeltetni és éreztetni is a tenyészet-monotóniában rejlő végtelen gazdagságot."[3] Baránszky-Jób e gondolatmenete a Juhász Ferenc lírájában érvényesülő „valóság-konstrukció" pontos lenyomatát adja. Eszerint a szemlélődő lírai én számára a világegyetemben megmutatkozó végtelen összetettség és változatosság egy eredendő egységre vezethető vissza, amely egyben a világ (és az emberi létmód) autentikus lényegét is magában hordozza.

E vonatkozásban a *Tanya az Alföldön*, továbbá *A mindenség szerelme* című költemények fogalmazzák meg legpontosabban a végtelen világmindenségbe belevetett véges emberi lényhez kötődő filozófiai alapproblémákat. Ezek között a leglényegesebb az antik filozófiai hagyományból eredő egységgondolat, melyben az ember és a világegyetem eredendő harmóniája nyilvánul meg. „Az ember is csak sejti, túl az értelem határán, hogy egy anyag a kutyatej, s a márvány,

2 Baránszky-Jób: *i. m.* (1984), 95.

3 Uo. 192.

a bogarak merev szeme s a vér."[4] A költemény az emberi lény és a – maga végtelenségében kimeríthetetlen – világegyetem viszonyát a természet organikus egységére tekintettel tárja fel. Bori Imre Juhász Ferenc és Nagy László munkásságát tárgyaló monográfiájában a biologikum és az „őstermészet" Juhász lírai univerzumában betöltött lényegi szerepét emeli ki. „A [vers egyik síkját] a szerves élet és az ember körüli világ, annak intim környezete képezi, egészen az emberig, az »őstörténet« felé fordulóban, amely maga volt a puszta élet, a biológiai funkciók összessége. Ennek az anyagi világnak célja s ebből kifolyólag értelme van, melyet egy nagy rend, a természet törvényeinek hierarchiája, szoros összefüggései szabályoznak."[5] Irodalomtörténeti tény, hogy e szemléletmód és az erre alapozott poétikai elv már Juhász Ferenc előtt is jelen van a modern magyar irodalomban. A természeti világ végtelen belső gazdagságot felvonultató „tenyészetének" Juhász látomásos képeit megelőlegező és részben meg is idéző előképei olvashatók Szabó Lőrinc 1922-es *Föld, erdő, isten* című kötetének több versében. A két költő természetfelfogását meghatározó komplex motivikus kapcsolatok részletes feltárása azonban meghaladja a jelen tanulmány kereteit.

A következőkben – Baránszky-Jób gondolatmenetéből kiindulva a *Babonák napja, csütörtök: amikor a legnehezebb* – Juhász érett alkotói korszakának egyik mérföldkövét jelentő – mű értelmezésén keresztül teszünk kísérletet a modern ember és a technika bonyolult viszonyrendszerének megértésére.

A költemény a modern, technicizált világ személytelenségébe belevetett individuum mély gondolati tartalommal és nagy hatású költői eszközökkel megszerkesztett vallomása, melynek alapvető hangvétele a bensőséges személyesség. A költői én a világ forgatagában magára maradva reflektál a modern nagyvárosi létmód alapvető jelenségeire. A műben a 60-as évekbeli Budapest életvilágának festményszerűen plasztikus és átható erejű ábrázolásait találjuk, amely pontos látlelete az emberi világ hagyományos kereteit gyökeresen átalakító modern civilizáció jelenségének: a technika uralmának alávetett urbanizált környezet a valóság minden szegmensét – köztük az egyén belső világát is – maga alá rendelő korlátlan hatalomként jelenik meg. „A tér mint kivilágított óriáskerék forog; hajói: taxik, autóbuszok, villamosok; ablakai: kirakatok; ringyói: födetlen ivarszervű gladióluszok […] fémvázak emelik / a csönd állatfényvirágait, az éj pillanat-lényeit, elektromosság-szörnyeit."[6]

Az egyén és a társadalom viszonyában az elidegenedés alapélménye uralkodik. Ez az állapot – Heidegger terminusát kölcsönvéve – a modern ember alaphangoltságának tekinthető, amit az erőteljesen filozofikus töltetű versben az alábbi lelkiállapotok és személyes attitűdök érzékeltetnek: a többi embertől, a társadalom egészétől való elzárkózás és az ennek nyomán kialakuló magány és elszigetelődés állapota, amely a szubjektumot kritikai beállítódásba helyezi.

4 Juhász Ferenc: *A szarvassá változott fiú*. Bp., 1971, Szépirodalmi, 577.

5 Bori Imre: *Két költő*. Novi Sad, 1967, Forum, 76–77.

6 Juhász: *i. m.* (1971), 687.

Ezeket követi a lázadás és a dac magatartása, melyet erős indulatok vezérelnek: a költő saját művészi eszközeire támaszkodva mond nemet a fennálló valóság embertelenségére. A vers végén – a hegeli dialektika egyik alaptörvényének megfelelően – az elfogadás és a jövőben való reménykedés aktusa teremt lehetőséget az ellentétek kibékítésére. E magatartásban az eredeti – egzisztenciális „elveszettséget" sugalló – helyzetnek egy magasabb szinten történő meghaladására irányuló törekvés érhető tetten. A nagyvárosi lét személytelen totalitásába belevetett individuum a racionális gondolkodás eszközeivel képes arra, hogy felülkerekedjen a világgal kialakított viszonyát eredetileg meghatározó elidegenedés létállapotán, és saját, szilárd helyet vívjon ki magának a létezők között. „Nem finálója azonban ez a vers s e vallomás Juhász »költői« drámájának. Éppen ellenkezőleg: a költősors egy új képsora kibontását, értelmezését nyitja meg, aktivizálva a kezdetben passzív és szemlélődő viszonyulást."[7]

Juhász Ferenc költői világképe a „viszonylatok végtelen rendszereként" felfogott világegyetem egy specifikus költői nyelv eszközeivel történő érvényesítésére törekszik. A költészet eszközeivel megjelenített valóság maga a totalitás, amely felöleli a létezés egészét: „Az organikus és anorganikus lép kapcsolatba egymással ebben a világképben, a létezésformák végtelen áradása, amelynek éppúgy része a bomlás, mint az építés."[8] E világ rendszere az állandó változás közepette állandóként, a priori érvényes törvények foglalataként tematizálódik. E valóság lényege a nyelv ősi, eredendő fenoménjében fedhető fel, amely elsődleges a társadalmi viszonyokhoz és az azok által életre hívott normákhoz képest. A valóság végtelen gazdagságát megjeleníteni képes költői nyelvnek ily módon valóban világteremtő funkciója van.

A 60-as évek közepétől kezdődően Juhász lírája tudatosan néz szembe a technikai civilizáció korlátlan terjedéséből származó veszélyekkel. Elsősorban a hidegháborús fegyverkezési verseny jelenségével, illetve annak következményeivel vet számot. Ebben az időszakban a haditechnika rohamos fejlődése olyan lehetőségeket teremt, melyek lényegileg teszik kérdésessé az emberiség jövőbeli fennmaradását. Baránszky-Jób e problémakörből kiindulva Juhász Ferenc világképének aktualitása és időszerűsége mellett érvel: „Megrázóan mai Juhász Ferenc világképe: a mai ember konok szembenézése a bomlasztó erőkkel, amelyeknek hatalmát egyre jobban le tudja mérni."[9]

Az éjszaka képei című oratóriumszerű költemény pontos és szuggesztív megfogalmazását adja ennek az élménynek: „Jaj, mi maradt a pusztulás után? Az Atom, a Hidrogén, a Neutron után. Átok és iszonyat? Átok és iszonyat."[10] Ugyanakkor leszögezhetjük, hogy a tragikus látásmód csak látszólag egyeduralkodó a költeményben: a remény jövőre irányuló attitűdje a mű záró részében felülírja

7 Baránszky-Jób: *i. m.* (1984), 138.

8 Uo. 209.

9 Uo. 211.

10 Juhász Ferenc: *A szent tűzözön regéi*. Bp., 1969, Szépirodalmi, 17.

a pusztulás vízióit. „Hajnalodik. […] Én hiszek tebenned Emberiség. / Nem győznek le képzelt halottaim."[11] A költői képvilág egyediségén túlmenően a mű különleges érdekességét az adja, hogy a pozitív tartalmú gondolatokat szintén a modern technológia rendkívül részletes ismeretét tükröző nyelvezettel fejezi ki. Az ember létét és az életfeltételeit biztosító környezet működését determináló számítógépek, robotok és űrhajók szerkezetének és működésmódjának leírásai jelzik azt az immár megszüntethetetlen összefonódást, ami az emberi létmód és a technika szférája között létrejött. Hasonló világkép és egzisztenciális beállítódás érvényesül Nagy László – későbbiekben elemzendő – nagyhatású költeményében, a *Búcsúzik a lovacska* című versben is.

A mű tulajdonképpeni tartalma filozófiai értelemben mégis a halál és a pusztulás gondolata köré szerveződik, mivel a halál jelentésegysége Juhász költészetének alapmotívuma, kozmológiájának elsődleges szervezőelve. E lírai szervezőelvnek azonban sajátos tartalma van. Ennek fényében állítható, hogy Juhász világ- és életszemlélete mégsem nihilista. „[Az ember] most ott tart, hogy megkísérel hatalmat nyerni a hatalmán kívül álló felett. Az örök bomláson. Lényegében ez a Juhász Ferenc-világkép halál-problémája. […] Innen haláltematikájának egyre jobban eluralkodó szerepe; az élet perspektívájából nézett halál arca inkább, semmint a halál perspektívájából nézett életé."[12] E szövegrészek, illetve utalások egyértelműen a halálproblematika Juhász Ferenc költészetében játszott rendkívül fontos szerepére világítanak rá. E kérdéskör taglalásakor érdemes hivatkozni Tarján Tamásnak a költővel készített interjújára is: a beszélgetés egyik vezérfonala az emberi élet alapkérdéseiről – köztük a végesség és az elmúlás problémájáról – való gondolkodás. Juhász Ferenc költészete ily módon olyan „halállírának" nevezhető, amely egyben „életlíra" is.[13]

A Juhász Ferenc életművét taglaló esszében az ember és a világ viszonya kapcsán a „csoda" és a „csodálatos" fogalma, illetve motívuma különösen fontos szerepet kap. A mindennapi és látszólag közönséges dolgokban rejlő csodálatos tartalom meglátására való képességet Baránszky-Jób a költő egyik legfőbb művészi erényének tartja: „Tulajdonképpen csodák záporában élünk – hirdeti Juhász Ferenc világképe. […] Eleven képrejtvényben – amelynek csupán magunk vagyunk a megfejtései. […] Rejtélyes létezésünkkel és még rejtélyesebb halálunkkal."[14] E megközelítés értelmében a csodák, illetve a csodálatos dolgok nem a tényleges valóságtól elszakított, transzcendens szférában találhatók, hanem a hétköznapi lét immanens részei. A világegyetem a maga végtelen gazdagságában soha nincs elzárva az egyén elől, hanem aktuálisan végtelen teljességként közvetlenül adott számára. „A világ a maga végtelen gazdagságában

11 Juhász: *i. m.* (1969), 24.

12 Baránszky-Jób: *i. m.* (1984), 209–2011.

13 http://www.napkut.hu/naput_1999/1999_01/021.htm (utolsó letöltés: 2018.03.05.)

14 Baránszky-Jób: *i. m.* (1984), 197.

»egy» és egyszerű, vallja a költészet ősi szellemében Juhász Ferenc."[15] A nyelv, amely e valóság szerkezetének és törvényszerűségeinek visszatükrözésére, reprezentációjára hivatott, a nyelvi eszközök „univerzumaként" mutatkozik meg. A valóság végtelen komplexitása és a nyelv lényege egymással analóg. A költői nyelv ily módon egy az objektív realitással egyenrangú „világegyetemet" teremt Juhász Ferenc költészetében. „Ami a nyelvben rejlik, az ősélményből fakadó nyelvben, annak valósággal versenyző, végtelen gazdagságában."[16] Ebből következik, hogy a költő közvetlenül és a maga komplex teljességében képes megragadni a világ lényegét. „[Juhász Ferenc] világképében szintézisre törő átfogó *világérzés* kialakítása folyik, új világkép-kialakítás."[17]

A modern nagyvárosi lét technológiai feltételeinek és az emberi individuum önértelmezésre való igényének együttes megfogalmazása Juhász Ferencnél és Nagy Lászlónál egy közös alapként szolgáló világnézeti beállítódást jelent, melynek konkrét filozófiai háttere van. Az újkori bölcselet alapvető intenciójának – mely szerint a racionális lényként felfogott emberi lény az ész és az értelem specifikus adottságait kihasználva uralomra tör a természet felett – erőteljes kritikája nyilvánul meg abban a megállapításban, hogy a modern ember világnézetét, valamint konkrét gyakorlati cselekedeteit már kizárólagos értelemben ez az attitűd irányítja.

E tézis – a versek világától némileg eltávolodva – azzal az eszmetörténeti belátással egészíthető ki, miszerint a világ mechanikai jellegű magyarázata megköveteli a természet egészének matematikai alapú megközelítését. E módszert a karteziánus filozófia teremtette meg, és a felvilágosodás korában vált általánossá: az ember az értelem és az ész eszközeire támaszkodva kizárólagos uralomra tör az „ember nélküli" természet erőivel szemben, és azokat saját céljai megvalósítására akarja felhasználni. E törekvés elsődleges mozgatórugója a technika felsőbbrendűségébe vetett hit, amely maga után vonja a technikai eszközök látszólag korlátok nélküli kiterjesztését az élet minden területére. E filozófiai gondolat – amely Martin Heidegger *Kérdés a technika nyomán* című korszakalkotó művében a híres „vízierőmű-hasonlat" formájában jelenik meg – explicit módon utal az ember és a világ újszerű, megváltozott kapcsolatára. Heidegger a technika lényegének megértésére irányuló filozófiai vizsgálódásaiban amellett érvel, hogy – az új feltételek között – immár nem a vízi erőmű van a folyó természetes környezetébe állítva, hanem mintegy a folyó „köteles" engedelmeskedni a vízi erőmű technikai berendezései által diktált feltételeknek. „A vízierőgép a Rajnába van állítva. Kiköveteli a Rajna víznyomását, amely a turbináktól azt követeli, hogy forogjanak. […] A vízierőmű nem úgy van a Rajnába építve, mint az öreg fahíd, amely évszázadok óta köti össze az egyik partot

15 Uo. 194.
16 Uo. 194.
17 Uo. 211.

a másikkal. Sokkal inkább az áramlás van beleépítve a vízierőműbe."[18] Juhász Ferenc és Nagy László lírája Baránszky-Jób számára filozófiai értelemben elégséges alapot nyújt ahhoz, hogy a modern ember természet-átalakító tevékenységét a modern nagyvárosi lét jelenségeinek a tükrében értelmezze.

Nagy László életművében az ember–technika reláció tekintetében leginkább hangsúlyos mozzanat a *Búcsúzik a lovacska* című – szintetizáló igényű – alkotás, melyben a költő az emberiség jövőjének vízióját festi meg a modern technikai civilizáció egyre nagyobb mértékben érvényre jutó tendenciáinak fényében. A lírai én a valóság egészével történő számvetésekor szembesül azzal a ténnyel, hogy a gépi civilizáció előretörése és a modern technológia térhódítása súlyosan veszélyezteti a klasszikus humanista értékeket. Nagy László következetesen és pontosan fogalmazza meg az emberi és az „emberen kívüli" – jelen esetben a gépi – létszféra eredeti viszonyának felborulását, amely az ember mivolt eltűnésében nyilvánul meg, illetve a gépi működésnek a humán világba történő korlátlan és korlátozhatatlan betörésével jár együtt: „Én ember akartam lenni / az lesz hirtelen a gép / titeket másol, / hasznosabbra torzít / a csodák csodájaként / elrabolva agyatokat, szíveteket."[19] Az emberi létmód konkrét alapját jelentő szilárd, önértékkel bíró formák széttöredeznek és felaprózódnak. E jelenség hátterében a költő életpályáját időbeli és fizikai keretbe foglaló történelmi és társadalmi korszak legjellemzőbb sajátosságai, az iparosítás és az urbanizáció állnak. Ennek megfelelően a versek társadalmi hátterét a modern nyugati civilizáció városi életvilága képezi, amely az emberi létmód valamennyi szegmensét gyökeresen átformálta. A folyamatosan előretörő urbanizáció és a mechanikus, gépi működésnek a mindennapi életet egyre nagyobb mértékben átható mechanizmusa fokozatosan háttérbe szorítja, illetve meg is szünteti az emberi létmód és a természeti világ eredeti, autentikus mivoltát: az ember és a gép közötti ontológiai határvonal egyre inkább elmosódik, illetve eltűnik. A világ egésze egyetlen mindent felölelő óraműként formálódik meg a költői tudatban: „[…] ketyeg a tengerben, sivatagban / ketyeg a csillagokon / és ti vigyázzban, tehetetlen álltok […]"[20]

E létélmény alapját azok a filozófiai gondolatok alkotják, melyek a modern európai társadalom kiteljesedésének tetőpontján születtek meg. A versek bölcseleti hátterének adekvát megértése szempontjából – Heidegger idézett textusa mellett – Georg Simmelnek a nagyváros szellemi életéről írt nagyhatású esszéje is fontos tájékozódási pont lehet.[21] E filozófiai intenciójú szövegek által sugallt életérzés legfontosabb eleme a felgyorsult és sok esetben rendszertelenné vált

18 Heidegger, Martin: *Kérdés a technika nyomán. A késő újkor józansága, II.* Főszerk. Tillmann J. A. Bp., 2004, Göncöl, 118.

19 Nagy László: *Versek és versfordítások, I.* Bp., 1978, Magvető, 346.

20 Nagy László: *i. m.* (1978), 347.

21 Ld. Simmel, Georg: *Válogatott társadalomelméleti tanulmányok*. Ford. Berényi Gábor. Bp., 1973, Gondolat.

életmód, amely kérdésessé teszi, hogy a külső természetben, valamint saját szubjektivitásának belső szférájában lehetséges-e maradandó értékeket találni: úgy tűnik, hogy a folytonosan átalakuló környező világ az individuumot is magával sodorja, és időről időre felülírja korábbi identitását. Az elemzett költemények tükrében mindezen tendenciákból az a következtetés vonható le, hogy a technikai valóság felszámolja a humanitás alapvető értékeit. Ezt az állapotot reprezentálják az elidegenedés és a sivárság érzetét kifejező nyelvi és képi alakzatok: „szikla lett a zene / a tánc és ital"; „mert idomom, szervezetem / mérnöki ábra már […] csoda / fém-gyomor […]".[22]

E folyamatok egyben az embernek a természet idilli egységéből való kiszakadását is előidézik. E gyökeres átalakulások elsődleges kiváltó oka az élet szabad, kreatív spontaneitásának merev és előre megtervezett szabályszerűségek közé kényszerítése, amely a globális civilizáció terjeszkedésének szembetűnő kísérőjelensége. Az elgépiesedés ily módon megbontja az ember és a természet között eredendően fennálló harmonikus egyensúlyt, és az egyént idegenné, meghasonlottá teszi környező világában.

Ebből kiindulva belátható, hogy a filozófiai gyökerű antropológiai gondolkodás lényegi része Baránszky-Jób irodalomértelmezésének.

Annak érdekében, hogy erről teljesebb képet kapjunk, ki kell térni a *Jönnek a harangok értem* című kötetről szóló esszére is. A szerző alapkoncepciója szerint a vers nem pusztán tematikus, hanem egzisztenciális értelemben is záróakkordja Nagy László életművének. E megfontolásból kiindulva az értelmező számára a kötet igazi jelentősége abban rejlik, hogy az emberi lét rendeltetésének és végső értelmének monumentális költői tanúságtételét adja: összegző jelleggel világítja meg a saját életéről és egyéni sorsáról tudatosan gondolkodó embert érintő egzisztenciális kérdéseket. Baránszky-Jób értelmezésében a harang motívuma kiemelt fontosságú: üzenetként viszi tovább a költészet evilági, „földi" tevékenységének hozadékát az utókor számára: egy sajátos „evilági" transzcendencia mutatkozik meg itt. „Elejtem a verset. Majd jöjjetek el értem, harangok."[23]

A hosszú vers retorikai és stiláris szerkezete arról győzi meg olvasóját, hogy a mű értelme ugyan eloldódik az alkotó eltűnő lényétől, azonban a hátramaradottak számára egyformán evilági és kézzelfogható marad. „Költői testamentum ez, amelyben a mű értelme átlép a nem kívánt halhatatlanságba. Tulajdonképpen nem történt semmi különös: az átlényegülés a költői életműben ment végbe, nem itt és most. Ez a kötet a testamentumnak tulajdonképpen záradéka: üzenet az élőknek a halál után."[24]

Az idézett írás konklúziója világosan tárja az olvasó elé Nagy László és Juhász Ferenc lírája között fellelhető hasonlóságokat és eltéréseket: „[Nagy László] költeményeit nem olvasni, hanem hallani kell. Amint megkondítják őket, mint a ha-

22 Nagy László: *i. m.* (1978), 346.

23 Nagy László: *i. m.* (1978), 689.

24 Baránszky-Jób: *i. m.* (1984), 459.

rangot. Igazi nyelvmágia, hangvarázs. Ebben a nyelvi ihletettségben rokonai Juhász Ferencéinek. De csak ebben, különben ellentétpólusúak. Az egyiknek az ereje a végtelen, az oldás, a parttalan mondatban képek hömpölygő áradata; a másikének a tömörítés, a szikrázó keménység, a csupa villanás. […] az egyik filozófiai világnézet sokélű prizmáján bontotta szélesre a skáláját, a másik hajszálgyökereken a talajba visszahatolva hozta felszínre a vérbő, sötét nedveket."[25]

Összegzésként megállapítható, hogy Baránszky-Jób László kifinomult esztétikai ítélőerőt tükröző értelmezései adekvátan mutatják be Nagy László és Juhász Ferenc költői világképének lényegi szerkezetét. A filozófiai fogalmakkal alátámasztott irodalomértelmezés mindkét életmű kapcsán következetesen mutatja meg az emberi létmód elidegeníthetetlen belső értékét, melyet az egzisztencia egyszerisége és esendősége rejt magában: az egyes egyén morális döntésein és tettein keresztül az időtlen értékbirodalom nyilvánul meg a reális világban. A konkrét valóságban létező és értéket hordozó dolgok, illetve cselekedetek ugyanakkor „evilági" jellegüknél fogva szükségszerűen esetlegesek. E dichotómia valójában az ideák világa, és az érzéki valóság megszüntethetetlen ontológiai különbségére utal, melyet a nyugati filozófia történetében elsőként Platón fogalmazott meg. Minden jel arra mutat, hogy e probléma korunkban éppoly érvényes, mint megszületésekor: a rendkívül gyorsan változó posztmodern valóság keretei között minden korábbinál intenzívebben van jelen, és a gondolkodó embert szüntelenül új kérdések megfogalmazására ösztönzi.

BIBLIOGRÁFIA

Baránszky-Jób László: *Teremtő értékelés*. Budapest, 1984, Magvető.
Bori Imre: *Két költő*. Novi Sad, 1967, Forum.
Juhász Ferenc: *A szarvassá változott fiú*. Budapest, 1971, Szépirodalmi.
Juhász Ferenc: *A szent tűzözön regéi*. Budapest, 1969, Szépirodalmi.
Nagy László: *Versek és versfordítások, I*. Budapest, 1978, Magvető.
Simmel, Georg: *Válogatott társadalomelméleti tanulmányok*. Ford. Berényi Gábor. Budapest, 1973, Gondolat.
A későújkor józansága, II. Főszerk. Tillmann J. A. Budapest, 2004, Göncöl.

25 Uo. 457–458.